

CAPUT PRIMUM.

DE FACULTATIBUS MENTIS HUMANÆ.

Quadruplici modo mens considerari potest, nempe ut sentiens, ut intelligens, ut deliberans et ut volens; in illa igitur distinguuntur sensibilitas, intellectus, libertas et voluntas.

Exercitium variarum mentis facultatum, prout quædam, sive a parte mentis, sive propter objecta propria, aliis præstent, constituit acumen intellectus, *la pénétration*; ejusdem altitudinem, *la profondeur*, quæ, conjuncta cum acumine, efformare videtur quod vocamus, *le génie*; ingenium, *l'esprit*; sensum pulchri, *le goût*; sive in rebus corporeis, sive in rebus intellectualibus; pulchrum autem eximie a Platone dicitur *veri splendor*; judicium rectum, *le bon jugement*, etc.

Hæc autem non nisi indicare possumus.

De sensationibus quedam breviter dicemus in capite tertio; de voluntate autem, quæ circa bonum eligendum et malum fugiendum versatur, præcipue agemus in Morali: nunc igitur in duplici articulo tractabimus de intellectu et de libertate.

ARTICULUS PRIMUS.

DE INTELLECTU.

Intellectus est illa mentis facultas quæ circa verum cognoscendum versatur. Variæ sunt hujus facultatis operaciones: vel enim mens objecta simpliciter percipit, vel ad ea specialiter attendit, vel nonnullas eorum qualitates generaliori modo considerat, vel ab una ad aliam atten-dens transit, vel objecta secum comparat, ut eorum convenientiam vel inconvenientiam detegat, eaque postea jungit vel disjungit: hinc perceptio, seu idea, attentio, abstractio, generalisatio, reflexio, comparatio, judicium, ratiocinium, de quibus locuti sumus in Logica. Com-

plexio omnium hujusmodi mentis operationum dicitur *Ratio*.

Quia fusius disseruimus in Logica de regulis quibus operationes intellectus dirigi debeant in inquisitione veritatis, nunc pauca supersunt nobis dicenda, 1° de idearum origine et natura, 2° de earum expressione seu de linguarum institutione.

§ I. — De idearum origine et natura.

In hoc priori paragrapho nec inutile, nec ingratum du-cimus breviter exponere præcipua quæ circa hanc difficillem questionem prodiere systemata; deinde nostram ap-riemus sententiam.

SECTIO PRIMA.

De variis circa originem et naturam idearum systematibus.

Omnia hujusmodi systemata, si generaliori modo spec-tentur, ad duplē ordinem reduci possunt: juxta pluri-mos autores, omnes ideas ex sensibus haerimus; multi e contra, negant omnes ideas e sensibus oriri aliquamque originem eis assignant. Qui priorem defendunt senten-tiam, dicuntur *sensualistæ*; qui posteriorem, vocantur *idealiste*; hoc posterius nomen sensu lato sumimus.

PUNCTUM PRIMUM. — *De variis sensualistarum systematibus.*

1° Scholastici philosophi, Aristotelem seuti, ut palmare habentes sequens principium, *nihil esse in intellectu quod non prius fuerit in sensu*, existimabant omnes cognitiones nostras e sensibus venire, objecta externa quasdam emit-tere species materiales, seu repræsentativas, quæ per orga-num sensuum, in sensorio impressæ, ibique ab intellectu agente elaboratae, spirituales intelligiblesque fiebant, et tunc in intellectu patiente recipiebantur.

Miramus hujusmodi inventa tamdiu in scholis fuisse agitata: necesse est tamen quod juniores alumni ea saltem aliquo modo noscant.

2° Celeber Bacon, in Anglia anno 1561 natus, omnes ideas a sensibus, sed modo longe diverso, oriri credebat.

Locke, eodem fundamento innixus, sequens emisit systema quod evasit famosum; statuit mentem, e manibus Creatoris egredientem, esse *tabulam rasam*, ex se nihil habere præter facultates quæ, sese in sensationes exercentes, efformant primum ideas *simplices*, v. g., *colorum, odorum*, etc. Deinde mens, reflectendo, mox ipsarum facultatum ideam acquirit: sic paulatim progrediens, ad ideas complexas, abstractas, generales, assurgit, ope notiorum primo acceptarum, quarum communes quasi colligit proprietates.

3º Condillac theoriam idearum ex sensibus orientium, quantum possibile erat, promovit. Juxta ipsum, non solum *notiones*, sed *facultates* et *operationes* sunt sensations, quas, si de posterioribus agatur, vocat *transformatas*. Omnes sciunt eum ope hypothesis statuæ animatae, theoræ suæ veritatem astruere nisum fuisse, intelligentiae formationem prosequendo.

4º Laromiguière, scholæ *sensualistarum* addictus, eam tamen ab istiusmodi extremis reduxit et alio fundamento instauravit. In mente enim distinguit: 1º *activitatem* seipsum tripliciter manifestantem, scilicet, per *attentionem*, per *comparisonem* et per *ratiocinum*; 2º *sensibilitatem*, quæ per quatuor sensus sese exprimit, videlicet, in propria auctoris lingua, *le sentiment de sensation, le sentiment des facultés de l'âme, le sentiment des rapports et le sentiment moral*. Hi sensus, ope facultatum distincti et elaborati, quatuor idearum correspondentium ordines constituant. *Avec des sentiments et des facultés, l'homme fait une intelligence*, ait ille auctor.

PUNCTUM SECUNDUM. — De variis idealistarum systematibus.

I. Plato, in mente humana veritates necessarias et immutabiles agnoscens, supra entia creata et contingentia *archetypos* statuit existere, id est, æterna rerum exemplaria, mundum *intelligibilem*, mundum *idearum* efformantia. Sed quid sentiendum esset de hujusmodi idearum natura, quid ipse senserit, non liquet. Dicebat esse *aliquid divinum*, sed non satis clare et aperte locutus est.

II. Plures Ecclesiæ Patres, præsertim S. Augustinus, multis in locis, has admittentes ideas absolutas, eas reponabant in ratione divina, in ipsam essentia Dei, ubi mens nostra eas contemplatur. Marcilius Ficinus in xvº saeculo idem expresse propugnavit.

III. Descartes, qui certe non admittebat omnes ideas ex sensibus oriri, ut, ex iis quæ dixit de idea Dei et de ideis innatis patet, suam clare non exposuit sententiam circa idearum naturam.

IV. Celebre vero est sistema a P. Malebranche excogitatum et a pluribus deinde propugnatum, saltem quoad principales ejus partes.

Juxta hunc auctorem, distinguenda est perceptio ab ipsa idea. *Perceptio* est ea dispositio *subjectiva* qua mens conscientia est se aliiquid sentire vel cognoscere: per *ideas* vero intelligendæ sunt illæ veritates absolutæ, immutabiles, universales, æternæ, que nobis exhibentur. Duplex enim existit cognitionum ordo:

1º *Sensus*, qui omnes modificationes et affectiones mentis complectuntur: per eos mens nihil proprio inteligit, sed tantum de statu suo actuali admonetur, quem ita experitur ut quid in se sit percipere nequeat. *Sensus* nihil nisi contingens representant et hujusmodi cognitiones objective sicut et subjective in mente sola reperiuntur. 2º *Ideæ*, quarum characteres supra assignavimus, et quæ proprie sunt visus mentis, ac proinde aliiquid vere existens, nam nihil percipi nequit. Ideæ, cum sint necessariæ, æternæ, universales, in mente humana reperiri non possunt, sed in Deo qui omnia contemplatur in seipso, ubi ab æterno videt rerum exemplaria essentiasque et ipsarum relationes, quæ quidem non habenda sunt ut entia absoluta. In eo igitur veritates absolutas conspicimus, bonitatem, justitiam, etc. In eo etiam percipimus extensionem, non quidem realem quæ in corporibus solum existit, sed intelligibilem cum innumeris figuris earumque proprietatibus et rationibus quas in conceptu suo complectitur. In iis enim omnibus reperiuntur supradicti characteres, mentibusque nostris

illæ veritates afflagent independentes ab omni existentia, imo, saltem ordine rationis, antecedentes ad existentiam.

Quadruplicem cognoscendi modum distinguit præclarus philosophus. Rem quamlibet, inquit, cognoscimus, vel in seipsa, vel in ipsius forma archetypa; vel de illius existentia per sensum intimum admonemur, vel denique per conjecturas illam esse advertimus.

1º Deus, et Deus solus, in se cognoscitur, id est, aliquantulum menti sese manifestans ipsamque afficiens, objectum immediatum est perceptionis qua cognoscitur. Etsi enim res creatæ mentem afficere possent, infinitum tamen et æternum nunquam ipsi exhiberent. Deus mentibus intime præsens, eas pro voluntate sua illuminat, sicut sol proprio lumine videtur.

2º Corpora quæ nullam habent proportionem cum mente et illam immediate afficere nequeunt, in seipsis non videntur; sed in formis archetypis apud Deum existentibus, in ea extensione intelligibili, de qua modo quæ, occasione sensationis adjunctæ, ad talem figuram determinata exhibitur.

3º Mentem nostram solo sensu intimo cognoscimus, quo de statu actuali admonemur: ideo de ea disserere *a priori* non possumus, sed tantum post habitam experientiam. Deus qui, in quantum vult, se nobis manifestat, ideam mentis, propter rationes sibi notas, exhibere noluit.

4º Animas cæterorum hominum non uno ex præcedentibus modis novimus, sed tantum per *conjecturas*, videlicet, observando in eis easdem operationes quas fieri in nobis sentimus et exinde concludendo. Cognitiones *conjecturis* fundatæ, quanquam non immediatæ, possunt tamen esse certæ. (*De la Recherche de la vérité*, liv. III, 2e partie, ch. 7.)

V. Contra hanc doctrinam fortiter insurrexit Arnauld, in libro cui titulus: *Des vraies et fausses idées*. Totis viribus contendit, 1º ideam esse ipsummet objectum menti præsens, eamque a perceptione non esse distinctam, ac

proinde perceptiones, ex natura sua, objectorum esse repræsentatrices; 2º non tantummodo corporum imagines, sed ipsamet corpora immediate videri; 3º non solum mentis nostræ existentiam, sed et ipsius naturam nos cognoscere, licet imperfecte. Ut has assertiones contra suum adversarium tueatur, multa et sæpe subtilissima congerit argumenta.

VI. Liebnitz in omni monade agnoscit rerum repræsentationes quas vocat *perceptiones*, et quæ in mente humana earum conscientiam obtinente flunt *appreceptiones*. Essentialis admittens discrinem inter veritates contingentes et veritates absolutas, contendit nos omnia in mentibus nostris videre. Propugnat ideas innatas, quæ in nobis sunt quasi *venœ in marmore*, et efficiuntur distinctæ jugi Dei influxu ac supremæ illius monadæ *fulgurationibus*. « C'est dans ce sens, inquit (*Exposition de la doctrine*, etc., *Pensées*, 397), qu'on peut dire que nous » voyons tout en Dieu. » An vero idearum absolutarum et æternarum, quas sedulo notat, externum admirerit objectum, an ideas innatas consideraverit tantum ut dispositiones subjectivas; an *fulgurations* Dei habuerit tanquam illuminationes veritatis ad sensum S. Augustini, P. Malebranche, etc., definire non possumus: attamen, ad eas tanquam modificationes habendas inclinare videatur. (*Lettre à M. Rémond*, etc.)

VII. Circa idearum naturam philosophi Scoticæ scholæ eamdem videntur habere sententiam ac Arnauld. Tenent varias notiones successive, juxta occasiones, efformari et acquiri. De ipsorum analysi psychologica jam aliquid dixim in II Dissertatione gallica ad calcem logicæ.

VIII. In memoriam pariter revocanda sunt quæ in dissertationibus gallice scriptis de philosophorum germanorum sententiis diximus.

SECTIO SECUNDA.

Quid, juxta nos, sentiendum sit de hac diffcili questione.

Post S. Aug., Malebranche, Bossuet, Fénelon, card. Gerdil, etc., duplarem distinguendum esse cognitionum

ordinem arbitramur, scilicet, 1º perceptiones quarum objectum et subjectum sunt ipsa mens talem vel talem affectionem experiens; v. g., dolens, gaudens, sentiens, etc.; et 2º ideas puras, quæ veritates absolutas et æternas exhibent. De quibusdam cognitionibus prioris ordinis dicemus ubi de consecutariis unionis mentis cum corpore; de aliis jam locuti sumus.

Veritates autem absolute et æternæ, quæ sunt objecta idearum purarum, extra nos sunt positæ et a nobis independentes: per seipsas existunt. Si proprietates illarum sedulo expendamus, ad eas ipsa Dei essentia reponendas deducimur. Deus enim ab æterno percipit in semetipso quid facere possit, in quo gradu perfectiones suas entibus contingentibus communicare valeat, et quidquid perfectionis est in creaturis eminenter continet.

Ad hunc cognitionum ordinem pertinent omnes rerum possibilitates seu essentiæ; ipsarumque relationes varie, quas ut entia absoluta non habemus, sicut supra jam adverimus; haec sunt æternæ et immutabiles, præsertim idea entis infiniti, bonitatis, justitiae absolutæ, etc. Eo sensu, ut plurimi interpretantur doctores, accipienda sunt sequentia Evangelii verba: *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* (Joannes, I, 9.)

Ad ideas puras referri posse videntur *ideæ generales*, quæ sunt *ideæ proprietatum omnibus alicujus classis individuis communium*, et *essentiam specificam* vel *genericam* rerum efformant.

Eis sæpe adjungimus practice quasdam sensationum recordationes ad priorem classem superius expositam manifeste pertinentes. Imo aliquando *generales ideas* vocamus vagas et confusas recordationes; v. g., albi, nigri, quæ in se alterius non sunt speciei quam ipsa sensatio cuius debiles sunt renovationes.

His notatis, quæstio de origine idearum minus intricata est:

1º Affectiones, quarum objectum est mens ipsa varie modificata, nascuntur in mente quando adest et agit ea-

rum causa, quæ multiplex est; vel enim ab ipso Deo excitantur, vel ex contemplatione ideæ jam existentis oriuntur, vel ex præsentia cujusdam objecti corporei veniunt, et sunt *sensationes* de quibus infra, vel ex memoria exercitio ducunt originem, etc.

2º Ideæ puræ immediate a sensibus nullo modo repeti possunt: nam 1º objectum ideæ ab objecto sensationis essentialiter discrepat et quæcumque mentis operatio tale discrimen auferre non potest. 2º Habemus ideam Dei positivam; at nullus sensus talem ideam producere potest. Hæc autem idea, licet positiva, est valde incompleta et essentialiter differt a *visione intuitiva* per quam *videbimus Deum sicuti est.* I Joan., III, 2, et attingemus illius mysteria quæ non nisi per revelationem nunc noscere possumus. 3º Idem dicendum est de ideis *justitiae, pulchritudinis, veritatis, etc.*, quas generales ideas non magis acquirere possumus immediate, ope sensuum, quam cæcus ex sonis deducere potest ideas colorum. 4º Objectum ideæ puræ accipitur primo aspectu ut necessarium, et, ut tale, ab experientia independens. Ergo, etc.

Si autem ideæ puræ a sensibus oriri nequeunt, multo minus dici potest ipsas mentis facultates et operationes nihil aliud esse quam sensations transformatas: nemo enim non videt has operationes essentialiter differre ab impressionibus organorum vel ab earum affectionum perceptione. Quis, v. g., sibi persuadere poterit facultates comparandi, judicandi, ratiocinandi, etc., ad unicam sentiendi facultatem reducendas esse? Nonne naturalis verborum sensus omnino perturbaretur?

Undique ergo ruit sensualistarum systema, et præser-tim sistema Condillac, quod in pluribus visum est abjecte materialistarum doctrinæ nimis favere, quamvis auctor materialista certe non fuerit: omnem enim mentis activitatem tollere et ipsam sensibus subdere videtur.

Neque objiciatur mentem sensibus orbatam nullas habere ideas: inde enim sequitur mentem in præsente constitutione nostra ita corporis esse unitam ut in exer-

citio facultatum suarum ab illo pendeat, non vero eam omnes ideas suas per sensationes obtainere.

3º Patet, ex dictis, ideas generales quascumque ex sensibus ortum habere non posse.

4º Concludendum ergo videtur ipsum Deum, quando de ideis puris agitur, mentem nostram afficere eamque illuminare, manifestando rerum proprietates intrinsecas, vel rationes possibles inter eas quas in seipso videt, id est, in ratione sua æterna, independenter ab omni existentia, imo antecedenter ad omnem existentiam, si quidem non agit nisi juxta æterna hæc exemplaria. Ad ponendam autem hujus illuminationis conditionem, de lege ordinaria, activitatem nostram debemus exercere, ut dicemus infra.

5º Quomodo autem videantur corpora, explicare valde difficile est. In his perceptionibus reperitur sensatio peculiaris in mente objecti aliquomodo repræsentativa; illi, ex lege a Deo statuta, adjungitur idea essentiæ corporis cum suis attributis, inadæquate quidem concepta, ita tamen ut proprietates, quas in ea generali idea percipiimus, huic externo objecto, statim et absque experientia, applicemus. Adjunctio illa adeo est intima ut perfecte una videatur perceptio, nec nisi analysi subtili resolvi queat. Dicimus sensationem *repræsentativam*, quia reipsa objectum aliquo modo in mente repræsentatur, eo sensu quod ejus forma, color, etc., percipiuntur. Non intendimus autem explicare modum quo visio rei corporeæ in mente ipsa fiat.

In materia tam difficulti, quod probabilius videtur, simpliciter exponimus.

6º Circa ideas innatas mentem nostram sic aperiemus: eas non admittimus eo sensu quod idea istæ ab initio distincte affulgeant, nec eo sensu quod in anima ab ipsis creatione sint impressæ, quasi venæ in marmore, juxta comparationem *Leibnitz*, qui forte id de idea objective et subjective sumpta non intelligebat, ut advertimus, sed solum de dispositione subjectiva. Necessitatem actualis cogitationis, ad mentem Cartesianorum, non com-

prehendimus: forte saltem quidam sensus menti necessarius est; sed positive nec affirmare nec negare audeamus.

Ideæ eo sensu sunt innatae quatenus ingenitæ sunt omnes animæ facultates, seu quatenus innatus est intellectus, qui, positis quibusdam conditionibus, ideas et veritates intuetur. Conditiones autem sunt quædam evolutio corporis, institutio ab hominibus accepta, mentis attentione, loquela communicatio, variarum facultatum super ideas jam acquisitas vel sensations exercitium: nihil ultra determinare possumus.

Ex hac idearum theoria intelligitur ac refellitur error philosophorum, qui ex identitate idearum deducendam esse volunt identitatem substantialem omnis rationis: ratio enim *objective* sumpta una est; *subjective* autem spectata, individua est.

Hinc notat cardinalis Gerdil nos, in ea sublimi doctrina, nobilissimo vinculo spiritualiter ac intellectualiter invicem uniri. (*Principes métaphysiques*, etc.)

Vide P. Thomassin, plurimos Patres citantem, *de Deo*, I. i, cap. 14; I. ii, cap. 18, etc.; Bossuet, *Connaissance de Dieu et de soi-même*, ch. 4, n. 3; Fénelon, *Exist. de Dieu*, 2º part. Vide etiam card. Gerdil, *Défense du sentiment du P. Malebranche* (*Oeuvres*, t. IV); *Principes métaphysiques de la morale chrétienne* (t. II), etc. Hæc opera doctiss. card. et alia iisdem principiis nixa in approbationibus præviis valde commendantur (edit. Rom., 1806).

§ II. — De expressionibus idearum seu de linguarum institutione.

In triplici sectione dicemus 1º de significatione vocum quibus linguae componuntur; 2º de inventione linguarum, et 3º de inventione scripturarum.

SECTIO PRIMA.

De significatione vocum quibus linguae componuntur.

Petitur an omnes voces quibus constant linguae signa sint arbitraria, ita ut nullum habeant connexionem necessariam cum ideis quas manifestant.

Certum est quosdam esse sonos qui plus minusve naturam imitantur, et eo ipso aptiores sunt ad exprimendas ideas et affectiones mentis: inde nascitur harmonia imitatrix, quæ omnibus speciosa videtur et gratissima est; absentia enim et insensibilia objecta aliquo modo pingit vocibus, et quasi vivida ante oculos sistit.

Attamen voces istæ essentialiæ non habent connexionem cum ideis quas significant; nam si talem connexionem haberent, easdem ideas apud diversos populos semper excitarent, sicut risus, gemitus et lacrymæ eosdem affectus mentis, ubique exprimunt: atqui nullæ sunt voices quæ easdem ideas apud diversos populos semper et ubique excident, imo nullæ sunt quæ aliquam mutationem ab initio mundi non subierint, remanentibus iisdem ideis: ergo arbitraria est earum significatio.

Plurima hic observanda sunt, videlicet:

1º Supposita quarundam vocum significacione determinata, maxime convenit ut, pro similibus objectis, similes instituantur voces, quæ ex primis vocibus tanquam e radicibus suam ducant originem; v. g., significacione vocis *tres* et vocis *angulus* semel determinata, figura vel corpus tribus angulis et tribus lateribus constans vocari debet *triangulum* et insulse appellaretur *circulus* vel *quadrangulum*. Hujusmodi nomina dicuntur derivata et in omnibus linguis sunt usitata; sed præsertim in hebraica et græca, in quibus omnia sunt sibi concatenata et a paucis radicibus accurata generatione descendunt. Verum naturalis hæc derivatio vocum non impedit quin earum significatio sit arbitraria sensu supra exposito.

2º Ideæ simplices proprias habent voces quibus exprimuntur: sed ideæ compositæ numero præstant vocibus ad eas significandas excogitatis: ideo plures ideæ eidem voci annexæ fuerunt, diversæque admissæ sunt figuræ, tum verborum, tum cogitationum, et diversi modi easdem voces pronuntiandi vel in sermone ponendi, siveque varios status animi exprimendi. Hinc, v. g., in usu communij, aliud est dicere: *Fatsum loqueris*, et aliud, *Men-*

tiris; vox enim *mentiris* quamdam ideam contemptus primæ significationi addit, unde fit ut auditor plus offendit soleat. Aliud etiam est dicere sono vocis moderato et vultu sereno, *Recede a me*, et aliud eadem verba sono vehementi et cum iracundiæ signis proferre; aliud iterum: *Non adeo miserum est mori*, aliud vero, cum poeta, *Usque adeone mori miserum est?* (Virg., *Aen.*, xii, 646.) Igitur linguae, præsertim veteres et mortuæ, perfecte edisci nequeunt, nisi assidua optimorum auctorum lectione.

3º Quamvis significatio vocum sit arbitraria, nihilominus quædam natura sua sunt obscenæ et turpes, quia ex communi usu aliqua ipsis annexa est impudentiæ et protervitatiæ idea. De rebus obscenis loqui vel disserere per seipsum quidem non esse illicitum patet exemplo theologorum, concionatorum, medicorum, etc.; res enim istiusmodi per selectas voces honeste exprimi possunt. At per alias voces, aut etiam per easdem voces, cum nonnullis adjunctis prolatas, turpiter semper exprimerentur. Quicumque ergo honestatis est amans, verbis ac locutionibus decentia morum communiter reprobatis, nunquam utetur, sub prætextu quod ex seipsis nihil mali habeant.

SECTIO SECUNDA.

De inventione linguarum.

Certum est 1º una lingua semel inventa vel traditione accepta, homines potuisse linguam suam perficere, novas voces instituere, innumeræ verborum compositiones (*combinaisons*) efformare, et ita sine sensu alias atque alias linguas procreare. Id enim jugi experientia confirmatur et a nemine in dubium revocatur.

Certum est 2º hominem primam linguam de facto non invenisse, sed eam ab ipso Creatore accepisse: ex historia quippe Genesis, fide dignissima, constat primos totius generis humani parentes usum sermonis habuisse; Adam enim cum Deo loquitur. Eva audit serpentem illique respondet; Cain et Abel secum conferunt, etc,

Nullum igitur fuit tempus in quo aliqua non extiterit lingua.

Tota igitur quæstio est an homines primam linguam adinvenire potuissent.

Affirmat Condillac : imo, variis in locis et præsentim in Grammatica sua (1re part., c. 8), et in Logica (2re part., *Lectures indiquées*, c. 2) supponit primam linguam ab hominibus fuisse inventam. Describit enim naturalem methodum quam primi homines sequi debuerunt ut suam instituerent linguam : 1° inquit, de præsentia objectorum externorum per sensations admoniti sunt; 2° per naturalia aut arbitraria signa suas affectiones aliis communicaverunt, et tunc fuit locatio actionum; 3° deinde quosdam cœperunt emittere sonos quibus non nullos naturæ effectus, v. g., tonitrua, ventos, mugitus boum, hinnitus equorum imitarentur, etc.; 4° a rebus sensibilibus ad res spirituales transierunt, easque sonis articulatis per analogiam expresserunt; 5° postea suas sensations suasque ideas secum comparantes, novos deprehenderunt respectus, novas experti sunt necessitates, quas ut exprimerent, novas exegitaverunt voces ac locutiones, sieque paulatim formatæ sunt linguæ. Multi recentiores hanc amplexi sunt doctrinam.

Rousseau (*Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes*, 1re part.) supponit homines aliquando fuisse silvaticos et nullam habuisse societatem in prima origine, nisi cum feris; et tamen, cum sibi occurrit quæstio de inventione linguarum, sic concludit, pag. 67 :

Quant à moi, effrayé des difficultés qui se multiplient, et convaincu de l'impossibilité presque démontrée que les langues aient pu naître et s'établir par des moyens purement humains, je laisse à qui voudra d'entreprendre la discussion de ce difficile problème : Lequel a été le plus nécessaire, de la société déjà liée à l'institution des langues, ou des langues déjà inventées à l'établissement de la société ? Vide l'Encyclopédie, art. Langue.

De Bonald (*Législation primit.*, *Discours préliminaire*,

t. I, c. 1er; et t. III, *Dissert. sur la pensée de l'homme et son expression*; *Recherches philosophiques*, c. 8) recte notat homines habere posse sensations et rerum sensibilium imagines distinctas, easque signis manifestare, sicut omnes infantes, sola duce natura, facere consueverunt. At simul contendit homines non solum primam linguam per seipsos invenire non potuisse, sed nec ullam ideam rerum pure intellectualium habere sine nominibus eas exprimentibus. Suam opinionem sic probat :

1° Nihil cognoscimus, nisi objecta per characteres sibi proprios distinguamus. Objecta sensibilia per circumstantias quibus terminantur distinguimus : sed objecta intellectualia a se invicem distingui non possunt, nisi propriis nominaibus donentur. Ergo, etc.

2° Cogitare, est nobismetipsis interius loqui : porro nobismetipsis interius loqui non possumus nisi per verba interna : ergo ideas rerum intellectualium habere non possumus, quin propria earum nomina habeamus, id est, quin simul eas verbis expressas apud nos videamus.

3° Quotidie intra nos querimus ideas olim habitas, easque non obtinemus, nisi illarum expressiones simul habeamus. Qui linguam ignotam, latinam, v. g., vel græcam, in linguam notam convertit, et facit quod vulgo dicitur *versio*, querit ideas verbis ignotis sub oculis suis positis affixas, et eas nunquam invenit quin verbis istis voces sibi notas substituat. Ergo, etc.

4° Homines ex natura sua destinati sunt ad societatem, ut alibi demonstrabimus. Quod igitur ab ipsorum inventione pendet, ad societatem necessarium esse non potest : at qui tamen linguæ necessariæ sunt ad societatem ; impossibile est enim concipere homines in societate viventes, et nullam linguam habentes. Ergo, etc.

5° Plurima facta hanc opinionem confirmare videntur : 1° surdi a nativitate non tantum sunt muti, sed nullam ideam rerum intellectualium aut absentium habere videntur ; ubi vero per gestus et signa hæc objecta ipsis exprimuntur, illa concipiunt, et modo sibi proprio manifestant ; 2° qui extra consortium hominum a tenera